

ISTORICUL UNUI PROIECT CULTURAL ȘI ȘTIINȚIFIC. 15 ANI DE LA ÎNFIINȚAREA CENTRULUI PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR BUCOVINEI

În contextul mai larg, al unei ample eliberări de energii creatoare, pe care Estul Europei l-a cunoscut, după căderea zidului Berlinului, la Rădăuți, un grup de încrezători în destinul european al cercetării științifice românești s-a străduit și a reușit, în urma unor asidui demersuri, să înființeze Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei, subordonat Filialei Iași a Academiei Române. Între aceștia îi numim pe: Vasile Precup, Mircea Irimescu, avocat Radu Economu, acad. Vladimir Trebici, acad. Radu Grigorovici – pe atunci vicepreședinte al Academiei Române, acad. Liviu Ionesi, acad. Gheorghe Platon, Dimitrie Vatamaniuc – membru de onoare al Academiei Române, acad. Cristofor Simionescu – pe atunci președintele Filialei Iași a Academiei Române. Nevoia unei dezvoltări instituționalizate a cercetării românești pe problema istoriei și culturii Bucovinei venea din experiența trecutului dramatic al acestei provincii septentrionale românești, care a fost dus, peste tot în lume, de bucovinenii care, sub presiunea evenimentelor, au dat lumii și contemporaneității unul dintre însemnatele exiluri.

Bucovinenii emigranți, ca și cei rămași acasă, sprijiniți de autoritățile administrative și de cele culturale, au înființat institute de cercetări – Bukowina Institut¹ din Augsburg (1988), Centrul de Cercetări Bucovinene² de pe lângă Universitatea „Iurii Fedkovici” din Cernăuți (1992) și Centrul Pentru Studiarea Problemelor Bucovinei³ al Filialei Iași a Academiei Române, înființat în anul 1992, la Rădăuți – și organizează manifestări științifice și culturale precum cele de la Jastrowie (Polonia), intitulate „Întâlniri bucovinene” („Bukowinsky Spotkany”). Au editat publicații periodice precum „Kaindl Archiv” (Augsburg); „Țara Fagilor. Almanah cultural-literar al românilor nord-

¹ În anul 1994, cu prilejul Festivalului de Folclor de la Rădăuți – „Arcanul”, Ortfried Kotzian afirma că „unul dintre rosturile Institutului [Bukowina] este acela de a accentua asupra aspectelor care ne sunt comune, care pot atenua prejudecăți și tensiuni până la anihilarea lor. Ne străduim să atenuăm aceste tendințe de la București și Kiev, care au drept consecință adâncirea ruperii Bucovinei în două regiuni. Noi, germanii, am putea interveni, pentru noi Bucovina nu este o problemă națională. Ea este sarcină europeană [...]”. Cf. „Crai Nou”, V, nr. 1193, 27 august 1994, p. 2. În 1996, Ortfried Kotzian declara că ideea înființării unui institut, cu o astfel de tematică, s-a născut în Germania, datorită faptului că ținutul Schwaben a preluat sub patronaj situația nemților bucovineni, care fuseseră strămutați, în anul 1940, din locurile de baștină, în Germania de atunci, în acțiunea intitulată „Heim ins Reich!”. „Argumentul creării acestui centru a fost următorul: nemții originari din Bucovina ar putea sau pot constitui cea mai bună punte de legătură între trecutul și prezentul unui spațiu geografic cu bune tradiții de conviețuire între păturile și toate etniile din Bucovina. Noi am putea contribui esențial la reconstituirea aceluia mod de viață bucovinean [...]”. Cf. „Analele Bucovinei”, IV, nr. 3, 1997, p. 836.

² *Ibidem.* Oleg Panciuc, directorul Centrului Bucovinean de Cercetări Științifice de pe lângă Universitatea „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, declara în 1996, cu prilejul conferinței științifice internaționale de la Rădăuți, că: „Prin crearea Centrului «Bucovina» de la Cernăuți, noi ne-am propus drept scop de a colabora cu colegii noștri de la centrele din Rădăuți și Augsburg, de a face schimb de opinii asupra unor probleme ce țin de tratarea trecutului istoric al Bucovinei”.

³ *Ibidem.* Dimitrie Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, cu același prilej – prima conferință științifică internațională a celor trei institute Bucovina, de la Rădăuți, din 1996 – afirma că instituția rădăuțeană „este primul institut academic care s-a înființat de la 1975 și până acum în Bucovina [...]”. Se pare numai printr-o colaborare rodnică a istoricilor din aceste trei institute de cercetări științifice vom face să triumfe un adevăr istoric, să elucidăm împreună multe probleme discutabile în prezent”.

bucovineni”; „Plai românesc”; „Revista bucovineană”; „Arcașul” (Cernăuți); „Septentrion” – Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (Rădăuți); „Suceava” – Anuarul Muzeului Național al Bucovinei; „Analele Bucovinei”; „Codrul Cosminului” – serie nouă, Analele Științifice de Istorie ale Universității „Ștefan cel Mare”; „Bucovina literară”; „Lumea Carapatică” (Suceava); „Glasul Bucovinei” (București–Cernăuți); „Septentrion literar”; „Mesager Bucovinean” (București) etc.

Urmașii refugiaților bucovineni își caută rudele răspândite prin lume și pe strămoșii lăsați la vetrele lor din Bucovina istorică, lansând pagini pe internet, precum au făcut-o cei stabiliți în S.U.A., în Brazilia, Germania (Stuttgart) și maghiarii originari din Bucovina; publică reviste, așa cum fac românii de la Sidney („Mihai Eminescu”); scriu lucrări cu tematică variată, despre patria lor natală, precum evreii bucovineni de la Haifa și germanii bucovineni din districtul Schwaben, Bavaria.

O bogată literatură a fost dedicată istoriei și culturii Bucovinei. Ea a rezultat din pasiunea pentru istoria acestei părți septentrionale a existenței românești și din conștiința dramatismului existenței acestei provincii, considerată de unii ca fiind un „model” pentru Europa. Dar, punctele de vedere exprimate în zecile de mii de studii și articole scrise până acum sunt dintre cele mai variate și, uneori, divergente. Dezbateri importante s-au purtat și încă se mai poartă pe teme precum: caracterul și consecințele ocupației austriece a nord-vestului Moldovei și constituirea Bucovinei ca provincie austriacă; rolul „civilizator” al factorului german în noua provincie imperială; politica de „colonizare” și raporturile demografice dintre autohtoni și alogeni, dintre majoritate și minoritățile etnice, până la 1918 – evaluarea recensămintelor populației și cu deosebire a celor dintre 1880 și 1910; constituirea Ducatului Bucovinei și rolul cultural-național al elitelor; constituirea instituțiilor moderne ale provinciei și prețul modernizării provinciei Bucovina; viața politică, partidele și instituțiile politice din Bucovina; evoluția raporturilor dintre centru și provincie, despre Ausgleich-ului bucovinean și importanța sa pentru Ducatul Bucovinei și Imperiul Austro-Ungar; Bucovina în timpul Primului Război Mondial și rolul administrației austriece conduse de Fischer; naționalitate și fidelitate față de Casa de Austria; rolul pan-dacismului; Homo Bucovinensis; Unirea Bucovinei cu România și ieșirea Bucovinei din aria unei culturi europene, de expresie germană și cantonarea într-o cultură „minoră”, dată de o limbă care nu este de circulație internațională; minoritățile din Bucovina și situația lor în timpul României Mari – de la integrare și până la asimilare; românii și „românizarea” pe teritoriul Bucovinei, în perioada interbelică; a doua detrunchiere și dispariția „miracolului” bucovinean; bucovinenii și gulag-ul sovietic; comunizarea Bucovinei și rezistența anticomunistă a bucovinenilor, interzicerea numelui de Bucovina de către comuniștii români; exilul bucovinean din Europa și din Lumea Nouă etc.

Când, la Chișinău și Cernăuți, pe ruinele colosului cu picioarele de lut, care a fost U.R.S.S., se afirma mișcarea națională a românilor, prin sărbători de verb românesc, care îl așezau pe Eminescu drept geniu tutelar, la Rădăuți, un grup de intelectuali, amintit mai sus, a hotărât reînființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, instituție culturală de prestigiu, aflată timp de peste un secol în slujba ideii naționale, atât în țară cât și în exil. Ideea a pornit de la cineva care știa ce este „vechea societate culturală de la Cernăuți”⁴ și i s-au alăturat academicieni, profesori universitari,

⁴ Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română, ieri și azi*, în „Septentrion”. Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, XIII–XIV, nr. 19–20, 2002–2003, p. 3.

cercetători, artiști, oameni „dispuși să-și jertfească nu numai timpul pentru partea de Bucovină înstrăinată și urgisită”⁵. Congresul de reactivare a avut loc la 30 iunie – 2 iulie 1990 și acesta și-a propus „recuperarea vocației tradiționale a societății”, „asumarea unor obiective și funcții noi impuse de realitățile generate de căderea Cortinei de Fier în Europa”⁶. Recuperarea dimensiunii cultural-științifice a Societății pentru Cultură a fost determinată de faptul că aceasta fusese abandonată pe parcursul unei jumătăți de secol și realitățile politice ale vremii impuneau insistente și multiple demersuri, care trebuiau susținute de o modernă și activă cercetare culturală și istorică. Așa s-a născut ideea constituirii unui centru de cercetări științifice, pus sub tutela Academiei Române.

Ideea generoasă a Societății pentru Cultură, de înființare a Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei, a germinat pe tărâmul istoric al unei fertile spiritualități, care a dat culturii românești și universale nume ca: Gheorghe, Eudoxiu și Alexandru Hurmuzachi, I. G. Sbiera, T. V. Steffaneli, Emil Kaluzniaschi, Simion Florea Marian, Dimitrie Dan, Dimitrie Onciul, Mathias Friedwagner, Paul Celan, Karl Adolf Romstorfer, Constantin Hurmuzachi, Vladimir de Repta, Ioan I. Nistor, Vasile Grecu, Grigore Nandriș, Vasile Gheorghiu, Alexe Procopovici, Ion Negură, Eugen Botezat, ș. a.

La 6 septembrie 1992, în adunarea solemnă a Societății pentru Cultură, care s-a desfășurat în sala de festivități a Bibliotecii municipale „Tudor Flondor” din Rădăuți, s-a înființat Centrul de Studii „Bucovina”, ca instituție de cercetări fundamentale și avansate, aflată sub patronajul Academiei Române. Hotărârea Guvernului României nr. 702, din 14 decembrie 1993, avea să oficializeze constituirea Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei și prin Hotărârea Guvernului României nr. 743, din 24 decembrie 1993, s-a stabilit organigrama institutului pe posturi, funcții și compartimente, după cum urmează: director – 1 post, cercetare – 7 posturi, administrație – 2 posturi⁷.

Totodată, în structura instituției erau nominalizate următoarele secții sau sectoare de cercetare, care urmau să îndeplinească obiectul de activitate al centrului: Istoria literaturii, etnografie și folclor; Istorie; Istoria artei și a mentalităților; Geografie – geologie – resurse; Biologie – ecologie – turism; Lingvistică; Studii economice complexe. Directorul Centrului de Studii „Bucovina” a fost numit, în urma concursului organizat pentru ocuparea acestui post, cercet. șt. dr. Dimitrie Vatamaniuc, cunoscut eminescolog, originar din Sucevița⁸.

Constituirea acestei instituții de cercetări științifice fundamentale și avansate, sub egida Academiei Române, era o replică românească la preocupările privitoare la istoria și cultura Bucovinei, manifestate în diverse colțuri ale lumii. Aceasta cu atât mai mult cu

⁵ *Ibidem.*

⁶ Vasile I. Schipor, *Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei – zece ani de activitate*, în „Septentrion”, XIII–XIV, nr. 19–20, 2002–2003, p. 14.

⁷ *Ibidem.*

⁸ Alături de o impresionantă operă științifică, Dimitrie Vatamaniuc, directorul Centrului de Studii „Bucovina” este în același timp redactorul-șef al „Analelor Bucovinei” – periodicul instituției rădăuțene, editat semestrial începând din 1994; de asemenea este și coordonatorul colecției „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (fondată în 1996), directorul revistei „Septentrion”. Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, care apare la Rădăuți din 1990, membru în colegiul director al revistei „Bucovina literară” și în colegiul de redacție al revistei „Glasul Bucovinei”, membru al Uniunii Scriitorilor din România, al mai multor societăți culturale din Oradea, Sibiu, Cluj-Napoca, Suceava, Craiova, Târgu-Jiu, Rădăuți etc. De asemenea, Dimitrie Vatamaniuc este *doctor honoris causa* al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu și membru de onoare al Academiei Române. Cf. Vasile I. Schipor, *In Honorem Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române*, în „7 zile bucovinene”, IV, nr. 124, 2003, p. 7

cât, la Cernăuți, cu ocazia inaugurării centrului similar de pe lângă Universitatea Națională „Iurii Fedkovici”, s-a ajuns să se vorbească despre o așa-zisă știință, numită „bucovinologie”.

La adunarea solemnă de înființare a Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei al Filialei Iași a Academiei Române au fost prezenți – așa cum consemnează *Procesul verbal de constituire* – personalități ale vieții cultural-științifice românești precum: acad. Radu Grigorovici, acad. Vladimir Trebici, acad. Cristofor I. Simionescu, acad. Emanuel Diaconescu, cercet. șt. dr. Dimitrie Vatamaniuc, prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Emil Satco, Gavril Irimescu, Nicolae Cârlan, Alexandrina Cernov, Mihai Patraș, președintele Consiliului Județean Suceava, prefectul județului Suceava, alți invitați, alături de reprezentanții autorităților locale rădăuțene și de membrii Societății pentru Cultură. Cu această ocazie, reprezentanții Academiei Române, ai centrelor universitare și de cercetare din țară, ai românilor din Regiunea Cernăuți, reprezentanții autorităților locale și județene ai societății civile, prin intervențiile lor, în cadrul adunării solemne amintite, au subliniat câteva dintre obiectivele care trebuiau să fie o prioritate în activitatea științifică a centrului rădăuțean⁹. Astfel, acad. Radu Grigorovici sublinia ideea legăturii intrinseci dintre durabilitate și organicitatea dezvoltării, faptul că centrului rădăuțean îi revenea menirea „de a umple un gol foarte mare, de o generație și ceva” în cercetarea istoriei și culturii Bucovinei istorice. De asemenea, instituția științifică din Rădăuți trebuia să selecteze tineri, pentru a putea desfășura o activitate științifică de cercetare fundamentală și avansată, încât să polarizeze activitatea științifică din județ și din zona Rădăuților și că aceasta trebuia să fie „mica sămânță ce va germina, spre a deveni o pavază pentru Bucovina”¹⁰. Instituția științifică trebuia să se înscrie pe linia însemnatei tradiții culturale și științifice a Bucovinei istorice, care a făcut ca această provincie românească să alimenteze civilizația europeană prin specificul său – opinia îi aparține acad. Radu Grigorovici. În continuare, acad. Radu Grigorovici sublinia că, în ciuda dramatismului vremurilor care s-au abătut asupra Bucovinei, „aici, simțirea românească s-a manifestat vie. Nenumărați bucovineni, aici sau în altă parte, au durat lucrări sau instituții de prestigiu”¹¹. Centrul de Studii „Bucovina”, cum avea să fie denumit în mod curent institutul rădăuțean, era chemat să intre în dialog științific intern și internațional, mai ales cu cei de la Cernăuți și de la Augsburg, care aveau aceleași preocupări.

Acad. Cristofor I. Simionescu, președintele Filialei Iași a Academiei Române, susținea cu aceeași ocazie faptul că prioritatea cercetărilor rădăuțeni trebuia să fie ca, prin lucrările lor, să promoveze valorile fundamentale ale culturii românești, în viziune europeană, printr-un dialog cu institutele similare ale Academiei Române, mai ales cele ieșene, „mobilizate în serviciul acestei cauze”. Prefectul județului Suceava, ing. Daniel Catargiu sublinia, cu aceeași ocazie, că istoria Bucovinei nu putea fi decât una singură și că instituția rădăuțeană „se vrea o justificată replică la existența altor centre cu denumiri similare”. Cu această ocazie, prefectul județului își exprima convingerea că lucrările ce aveau să fie elaborate la Centrul de Studii „Bucovina” urmau să fie realizate pe baza unor cercetări științifice riguroase și a documentelor autentice, transformând valorile

⁹ Idem, *Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei – zece ani de activitate*, în „Septentrion”, XIII–XIV, nr. 19–20, 2002–2003, p. 14.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

Bucovinei „deopotrivă, în stindard, crez și mândrie națională”¹². În același spirit, institutul rădăuțean era chemat de primarul orașului Rădăuți, Viorel Năsăudeanu, să desfășoare activități științifice de înalt nivel, mai ales că sediul instituției se afla în inima Bucovinei istorice, „un adevărat muzeu în aer liber, care a dat țării un număr mare de oameni de știință”¹³. Conf. univ. dr. Alexandrina Cernov – președinta Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți – susținea că înființarea institutului de la Rădăuți era o necesitate, „un vis al nostru dintotdeauna”, iar deputatul în Parlamentul Republicii Moldova, Mihai Patraș, originar din Bucovina, sublinia că instituția care se înființa trebuia să aibă menirea unei instituții naționale, implicată în cercetări de nivel internațional¹⁴. Prof. univ. dr. Emanuel Diaconescu – m. c. al Academiei Române, rectorul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, era convins de faptul că „adevărul istoric este unic” și că acesta aparține „celor care au trudit secole pe aceste meleaguri” și îi îndemna pe cercetătorii de la Rădăuți să depășească greutatea specifică oricărui început, prin „entuziasm și muncă hotărâtă”. Gavril Irimescu – director al Arhivelor Statului, Filiala Suceava, îi îndemna pe cercetătorii rădăuțeni să nu cadă în doctrina „bucovinismului” și să nu uite de principiul fundamental al cercetării istoriei, *sine ira et studio*. Nicolae Cârlan și Emil Satco subliniau, în luările lor de cuvânt, necesitatea evitării discursului paralel și continuarea unor preocupări științifice și de cercetare ale instituțiilor sucevene (Muzeul Național al Bucovinei și Biblioteca Județeană „I. G. Sbiera”) care, în condițiile dificile ale totalitarismului comunist, au avut realizări deosebite pe linia promovării valorilor culturii și civilizației din Bucovina.

Un martor al evenimentelor care au dus la semnarea, la 2 mai 1997, în Sala de Aur a Primăriei din Augsburg, a parteneriatului dintre regiunile Schwaben, Suceava și Cernăuți, evidențiind contribuția Centrului de Studii „Bucovina” al Filialei Iași a Academiei Române la crearea premiselor științifice ale acestuia, arăta că înființarea instituției rădăuțene, chiar dacă avusese sprijinul entuziast al unora dintre bucovinenii cunoscuți din țară, nu fusese bine primită de diferitele medii științifice sucevene¹⁵. Aceasta se datora faptului că Suceava își revendica și rolul de capitală culturală a județului și ar fi dorit „să joace în această competiție rolul Augsburgului și al Cernăuțului – reședințele celor două regiuni partenere” care „își anexaseră, din punct de vedere științific, centrele de studii consacrate Bucovinei”¹⁶. Această atitudine a sucevenilor era susținută de argumente precum existența, în municipiul reședință de județ, a unor importante instituții de cultură ca: Muzeul Național al Bucovinei, Biblioteca Județeană „I. G. Sbiera”, Filiala Județeană a Arhivelor Statului, a Universității „Ștefan cel Mare” și a resursei umane cu potențial științific confirmat. Aceasta explică, cel puțin

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Victor Traian Rusu, *Centrul de Studii „Bucovina”, între Rădăuți și Suceava*, în „Crai Nou”, V, nr. 1211, 22 septembrie 1994, p. 1. În interviul acordat de Vasile Demciuc – consilierul șef al Inspectoratului Județean de Cultură Suceava, acesta își exprima intenția ca, de pe poziția pe care se afla, să mute instituția menționată la Suceava. Faptul acesta a determinat reacția imediată a directorului instituției de cercetare academică din Rădăuți, prof. dr. Dimitrie Vatamaniuc, care afirma că „o asemenea hotărâre nu se poate lua fără consultarea Centrului de Studii «Bucovina» și aprobarea Academiei Române, cu atât mai mult cu cât administrația județeană nu a acordat sprijin instituției”.

¹⁶ Dumitru Teodorescu, *O întâmplare demnă de tradiția Bucovinei*, manuscris pentru „Analele Bucovinei”, IX, nr. 2, 2002, p. 265.

pentru început, o anumită reticență a sucevenilor față de instituția rădăuțeană, pe care doreau să o mute în reședința de județ¹⁷.

Evoluțiile ulterioare au conturat ideea înființării Complexului Academic „Bucovina”, destinat asigurării logisticii necesare acestei activități în județul Suceava. În *Memoriul Biroului Filialei Iași a Academiei Române*, nr. 172, din 4 aprilie 1994, adresat autorităților locale și județene, se sublinia rolul care trebuia să revină Academiei Române în județul Suceava, în impulsivarea activității științifice, fapt care făcea necesară „funcționarea unei Case de Creație și organizarea unei manifestări cu participare internațională”. La aceasta se adaugă și prezența, cu diverse prilejuri, a numeroși oameni de știință, străini și români, la Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei și, respectiv, „acțiuni de cercetare concretă a unităților din teritoriu”¹⁸. Concepută ca o activitate de anvergură, cu un management eficient, activitatea Complexului Academic „Bucovina” avea să înglobeze activitatea Casei de Creație din Gălănești, care avea o capacitate de cazare de 24 de locuri, masă și spații diverse, de 7164 m², corespunzătoare pentru a găzdui reuniuni culturale și științifice de amploare. Casa de Creație trebuia să fie locul în care să se desfășoare manifestările științifice de anvergură și ateliere de lucru, pentru echipele multidisciplinare de cercetare în teren. Ateneul „Mihai Eminescu” din Gălănești, clădire cu numeroase dotări, dispuse pe o suprafață de 5518 m², oferea posibilitatea unor activități diverse (conferințe științifice, spații de expunere muzeistică, expoziție de carte, spații de cazare, depozit de carte etc.) care, alături de Casa de Creație¹⁹, conturau un proiect științific de anvergură, ce s-a realizat într-o zonă cu o deosebită și străveche existență românească, cu important potențial economic și cultural.

La 15 februarie 1997, s-a semnat Acordul între Academia Română – Filiala Iași și Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava privind colaborarea în domeniile culturii, învățământului și cercetării științifice. Acest document prevedea folosirea în comun și mai eficientă a Ateneului „Mihai Eminescu” și a Casei de Creație, în vederea dezvoltării unor programe științifice și culturale. Cele două instituții se angajau să se informeze reciproc asupra manifestărilor științifice pe care aveau să le realizeze; să sprijine realizarea unor reuniuni științifice comune ale cercetătorilor și universitarilor; să facă schimburi de publicații, de rezultate ale cercetării științifice și de documentare; să contribuie împreună la conservarea și valorificarea fondului de carte existent la Ateneul „Mihai Eminescu” din Gălănești; să facă schimburi reciproce de specialiști pentru realizarea unui program comun de învățământ și cercetare; să organizeze manifestări științifice, cursuri de vară, cursuri de scurtă durată, conferințe publice; să organizeze manifestări cu participare internațională și să colaboreze în vederea sprijinirii elevilor și a

¹⁷ Într-un interviu acordat lui Dumitru Teodorescu, prof. dr. Dimitrie Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, comenta astfel ideea înființării Centrului de Studii „Bucovina” la Rădăuți: „Suceava a ratat ideea înființării Centrului, care a aparținut Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, revigorată la Rădăuți. Ideea a găsit audiență la vicepreședintele Academiei Române, Radu Grigorovici, care a vizitat Augsburgul și a venit cu această idee [...]”. Cf. *Tentația centralismului* (I), în „Crai nou”, V, 28 octombrie 1994, p. 1–2.

¹⁸ Vasile I. Schipor, *op. cit.*, p. 14.

¹⁹ La fel ca și în cazul fondării Centrului de Studii „Bucovina”, înființarea Complexului Academic „Bucovina” a avut adversari însemnați. De data aceasta este vorba de autoritățile locale din Gălănești, care s-au adresat, în anul 1997, printr-un memoriu, ministrului Culturii, Ion Caramitru, cerându-i să intervină în favoarea cedării Casei de Creație de la Brădet și a Ateneului „Mihai Eminescu” către localitatea amintită. Cf. Doina Cernica, *Primăria Gălănești s-a adresat d-lui ministru Ion Caramitru*, în „Crai nou”, VIII, 7 mai 1997, p. 1–2.

studenților pentru efectuarea unor aplicații practice și cercetări științifice. Cele două instituții care semnau acest document se angajau să obțină sprijin direct din partea forurilor tutelare, Academia Română și respectiv Ministerul Educației Naționale, în vederea transpunerii în documente juridice, adecvate, a celor arătate mai sus.

Între cele 60 de institute al Academiei Române, Complexul Academic „Bucovina” se individualiza prin aria specifică de preocupări. Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei era singura instituție de profil care grupa în interiorul său preocupări științifice diferite ca arie tematică și domenii științifice de cercetare – de la istorie, la științele naturii – , reflectate în publicația semestrială „Analele Bucovinei”, care a ajuns, în anul 2007, în al 14-lea an de apariție, la numărul 32 de revistă. Privit din perspectiva dezvoltării durabile, proiectul constituirii Complexului Academic „Bucovina” era o inițiativă managerială de impact, de mari proporții, singura de acest fel în cadrul Academiei Române, după anul 1989. Aceasta viza studierea din perspective multiple a unei provincii istorice românești, în cadrul unui singur institut privind Bucovina istorică, atât ca un fenomen cultural cât și istoric. Dar, cu regret, trebuie să constatăm că proiectul științific și managerial, realizat de gruparea rădăuțeană, care i-a avut ca inițiatori pe prof. Vasile Precop și ing. Mircea Irimescu și care avusese și inițiativa constituirii Centrului pentru Studiul Problemelor Bucovinei, avea să fie treptat abandonat din diverse motive. În acest context, Ateneul Popular „Mihai Eminescu” din Gălănești a trecut, prin protocol, în administrarea Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, iar Casa de Creație a rămas sub oblăduirea Filialei Iași a Academiei Române. Pentru explicarea acestei situații putem invoca managementul defectuos și lipsa de resurse financiare și de înțelegere a Filialei Iași a Academiei Române. Aceasta, nu de puține ori, era în situația incapacității gestionării unor situații de natură economică, informațională și de cercetare într-un institut aflat la marginea geografică a preocupărilor sale. La acestea se mai adăuga și faptul că instituția de cercetare din Rădăuți era, în cadrul Filialei, într-o situație unică, anume un institut cu mai multe direcții de cercetare (istorie, istorie literară, etnografie și folclor, științele naturii), situat într-un mic orașel de provincie, cu multe nevoi și departe de centrul științific ieșean. Acesta – Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei – era institutul care se supunea mai greu situației de control centralizat al filialei ieșene. La acestea se mai adaugă și schimbările survenite în conducerea Filialei Iași a Academiei și anume, încheierea mandatului de secretar științific al acad. Gheorghe Platon – unul dintre simpatizanții Bucovinei, mentor răbdător și sprijinitor al cercetătorilor rădăuțeni – și, mai ales, încheierea mandatului de președinte a acad. Cristofor Simionescu. Acad. Cristofor Simionescu, o îndelungată perioadă președinte al Filialei Iași a Academiei Române(1963–1974; 1989–2001), a fost partenerul loial al echipei de academicieni și universitari bucovineni, care a susținut ideea înființării și dezvoltării Centrului de Studii „Bucovina” la Rădăuți.

După multe tergiversări, retractări și inițiative „centriste” venite din capitala de județ, Academia Română, prin acceptul președintelui de atunci, acad. Eugen Simion, *doctor honoris causa* al Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, a răspuns demersurilor de transformare a Centrului Pentru Studiul Problemelor Bucovinei în Institutul „Bucovina” și mutarea acestuia la Suceava²⁰. În *Nota de fundamentare* a

²⁰ Până la adoptarea acestei variante de lucru, au fost formulate diverse alte propuneri, între care și aceea a unirii Centrului de Studii „Bucovina”, de la Rădăuți, cu Complexul Muzeal „Mihai Eminescu”, de la Ipotești, județul Botoșani. În materializarea acestei propuneri, principalul impediment a fost acela al

Hotărârii de Guvern, nr. 102, din 31 ianuarie 2007, semnată de ministrul Culturii, Adrian Iorgulescu, se arăta că: „Academia Română, instituție de interes public național, cel mai înalt for de consacrare științifică și culturală a țării, având ca obiectiv principal cercetarea fundamentală și avansată în domenii importante, solicită reorganizarea Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei în Institut. Prin aceasta se creează un cadru adecvat realizării și actualizării obiectivelor activității sale de interes național, precum și demersurilor de cooperare promovate de Academia de Științe a Austriei din Viena, colaborării cu Academia de Științe din Ucraina, în beneficiul cercetării științifice românești privind istoria și cultura Bucovinei [...]. Unitate a sistemului de cercetare fundamentală, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei a fost înființat prin Hotărârea Guvernului nr. 743/1993 ca instituție publică, cu personalitate juridică, în subordinea Academiei Române, pentru elaborarea studiilor românești contemporane de interes național asupra istoriei zonei de nord a țării. Pentru aceasta are în componență sectoare de activitate diferite ca profil cum sunt: istorie, istorie literară, etnografie și folclor, geografie–geologie–resurse; biologie–ecologie–turism; lingvistică; studii economice complexe; istoria artelor și mentalităților, toate acestea gândite din perspectiva unei culturi instituționale a dezvoltării²¹. Bucovina a fost considerată un model de conviețuire interetnică, iar cercetarea interdisciplinară înțeleasă din perspectiva diverselor limbi și civilizații creează pentru viitorul Institut posibilitatea promovării unei noi deschideri.

În acest context, președintele Academiei de Științe a Austriei și-a manifestat dorința de a iniția și dezvolta cercetarea transfrontalieră în colaborare cu Institutul «Bucovina» pe teme științifice, comune, de mare interes și pentru cercetarea istorică românească. Cu privire la dimensiunea proiectului este edificator că, pentru coordonarea acestuia, a fost propus prof. M. Metzeltin, membru al Academiei de Științe Austriece și membru de onoare al Academiei Române. Acțiunile de cooperare, pe teme de interes istoric comun, cu Bukowina Institut din Ausburg, colaborarea cu structuri academice din Austria, Ucraina și alte state, necesită permanentizarea unor relații, la același nivel care, potrivit art. 3 alin (5) din Legea nr. 752/2001 privind organizarea și funcționarea Academiei Române, cu modificările și completările ulterioare, pot fi stabilite direct numai de o unitate cu statut de institut de cercetare al Academiei Române, ceea ce, în prezent, actualul Centru nu poate realiza.

Și pe plan intern, realizarea temelor de cercetare specifice zonei istorice impune amplificarea, în aceleași condiții, a activității de colaborare științifică cu Universitatea «Ștefan cel Mare» din Suceava și cu alte structuri universitare.

Având în vedere importanța și unicitatea obiectului de activitate pentru știința națională, extinderea domeniilor de studiu, realizările științifice importante, nevoia de

numărului mare de muzeografi, specialiști în conservare și personalul auxiliar de la instituția muzeală din Ipotești. La aceasta se adaugă și distanța mare dintre unitățile componente: Rădăuți, Gălănești și Ipotești. Un alt inconvenient a fost acela al naturii diferite a activității desfășurate la Rădăuți și la Ipotești și faptul că instituțiile în cauză, aveau subordonări diferite, respectiv Ministerul Culturii și Cultelor și Academia Română. În eventualitatea adoptării acestei propuneri exista riscul dispariției numelui Bucovina din titlatura noii instituții, care fi trebuit să se numească Complexul Academic al Moldovei de Sus și să cuprindă desemnarea geografică a ariei de activitate: „din nordul Moldovei”.

²¹ Cei care au alcătuit nota de fundamentare nu au știut sau au ignorat faptul că instituția noastră a fost înființată la 6 septembrie 1992 și a obținut statutul juridic necesar prin H. G. 702 și H. G. din 1993.

sporire a nivelului de relații și a gradului de reprezentativitate, prin prezenta hotărâre se prevede ca Centrul Pentru Studierea Problemelor Bucovinei să se reorganizeze în Institutul «Bucovina», cu sediul în Suceava, str. Universității nr. 13, județul Suceava, fără suplimentare de posturi. Față de cele prezentate, prin prezentul act normativ se prevede înființarea Institutului «Bucovina», prin reorganizarea Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei. Consiliul Legislativ a avizat favorabil proiectul de hotărâre, prin avizul nr. 12, din 5 ianuarie 2007²².

Probabil că, la alcătuirea textului Hotărârii de Guvern nr. 102/2007, termenii avizului ministrului Culturii au fost unii și Hotărârea de Guvern a fost alta. Acest fapt a determinat reacția acad. Eugen Simion, inițiatorul proiectului. Dovadă, acesta publică în „Ziua”, din 9–10 iunie 2007, un articol intitulat sugestiv: *Institutul „Bucovina”. Eșecul unui proiect de anvergură*. În articolul menționat se spune că inițiativa transformării Centrului de Studii „Bucovina” a aparținut Academiei Române, că pentru aceasta a fost consultată „conducerea Universității” sucevene, care „a acceptat să participe la organizarea unui institut care ar fi trebuit să studieze spațiul cultural bucovinean în totalitatea lui, de o parte și de alta a frontierelor actuale” (ca și cum această tendință nu s-ar fi găsit la Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei și numai o colaborare cu Universitatea din Suceava putea asigura o astfel de direcție de cercetare – n. n.– M. O.). Pentru o astfel de reorganizare, acad. Eugen Simion a depus constante eforturi. A avut contacte cu conducerea Universității din Cernăuți, cu scriitorii și profesorii din comunitatea românească, „bucuroși să-și afirme, și pe această cale, identitatea și să-și studieze tradițiile spirituale”²³. La această vastă desfășurare de forțe și de speranțe a fost asociată și Academia de Științe din Austria, prin persoana profesorului romanist Mihai Mezeltin, membru al Academiei Austriece și membru de onoare al Academiei Române. Se dorea „un institut european, cu un program vast (de la studiul juridic și administrativ, până la cercetările de antropologie culturală), coordonat de două academii și cu cercetători din mai multe țări [...], o premieră în această parte europeană”²⁴. „Uluit” de modul în care a fost redactată și publicată hotărârea amintită de către Guvernul României, care a trecut „cu o viteză de melc beteag”²⁵ prin cancelariile ministerelor, acad. Eugen Simion spune: „și-mi vine [...] să-mi dau demisia din românită”. Acest fapt era justificat de „lipsa de interes față de cultură”, de „inertă intelectuală” și „opacitatea față de proiect”. În finalul articolului, autorul susține, pe drept, că Guvernul României n-a făcut decât să mute Centrul de Studii „Bucovina” „dintr-un loc în altul, dislocând, risipindu-l”²⁶.

Cât privește contribuția părții rădăuțene în acest proiect, trebuie să recunoaștem că după ce a stat aproape 15 ani în această așezare, fără puțința de a avea un sediu propriu (deocamdată Institutul „Bucovina” are un sediu prin atenția generoasă a Colegiului Național „Eudoxiu Hurmuzachi”, care a acceptat să pună la dispoziția cercetătorilor nu numai spațiul necesar ci și fondul de carte din ceea ce a fost Lehrerbibliothek), lipsiți de fonduri destinate deplasărilor – ani buni la rândul suma alocată a fost aproape de 0 lei și

²² Publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 100, 9 februarie 2007.

²³ Eugen Simion, *Institutul „Bucovina”. Eșecul unui proiect de anvergură*, în „Ziua”, XIII, 9–10 iunie 2007, p. 6.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

tot atâția bani alocați pentru xerocopii și consultarea arhivelor și bibliotecilor publice și a celor specializate, unii cercetători au fost de acord cu mutarea la Suceava și implicarea în amintitul proiect, susținut de președintele Academiei Române din acea vreme. Schimbarea de optică a cercetătorilor rădăuțeni a survenit în momentul în care autoritățile municipale și județene din Suceava manifestau aceeași „grijă” față de amintitul proiect ca și cele din Rădăuți. Fiecare și-ar fi dorit instituția amintită doar ca pe un accesoriu de recuzită și fără obligații.

Încă de la reactivare, Societatea pentru Cultură a avut ca prioritate ideea elaborării unei mari lucrări științifice care să readucă în atenția bucovinenilor de pretutindeni, a lumii științifice naționale și internaționale, problematica științifică și culturală a Ducatului Bucovinei – provincie austriacă până în anul 1918, menită să acopere golul care s-a creat prin uitare, ignorare și oclutarea istoriei acestei provincii, în vremea regimului comunist. Lucrarea a fost intitulată *Enciclopedia Bucovinei*. Proiectul ei a fost alcătuit²⁷ în anul 1990, cu următoarea structură: I. *Istorie*; II. *Pământul* (1. *Geografie*; 2. *Geologie*; 3. *Resurse naturale*); III. *Oamenii* (1. *Demografie generală*; 2. *Românii*; 3. *Ucrainenii*; 4. *Germanii*; 5. *Evreii*; 6. *Polonii*; 7. *Lipovenii*; 8. *Alte neamuri*); IV. *Economia* (1. *Agricultura*; 2. *Creșterea animalelor*; 3. *Pădurile*; 4. *Industria și mineritul*; 5. *Transporturile și comunicațiile*; 6. *Industria casnică*; 7. *Alte activități economice*); V. *Cultura* (1. *Biserica Ortodoxă, Mitropolia, Fondul Religios Greco-oriental, Învățământul teologic*; 2. *Celelalte confesiuni*; 3. *Învățământul*; 4. *Sănătatea publică*; 5. *Literatura și presa*; 6. *Muzica și teatrul*; 7. *Folclorul*; 8. *Alte arte*; 9. *Societăți culturale*); VI. *Administrația și viața politică* (1. *Administrația austriacă, 1775–1918*; 2. *Administrația românească, 1918–1940, 1941–1944*; 3. *Administrația sovietică, 1940–1990*; 4. *Evoluția împărțirii administrative a Bucovinei*; 5. *Partide politice*); VII. *Bucovina în lumina dreptului istoric și internațional* (1. *Anexarea din 1775*; 2. *Unirea Bucovinei cu România – 1918. Aspecte juridice și diplomatice*; 3. *Pactul Ribbentrop-Molotov și anexarea Bucovinei de Nord (1940)*; 4. *Legislația și dreptul*; 5. *Dreptul „obișnuielnic” în Bucovina*); VIII. *Structura socială și etnică a Bucovinei. Probleme speciale* (1. *Țăranii*; 2. *Răzeșii, mazilii și boierii*; 3. *Colonizările și imigrările în perioada 1775–1918*; 4. *Emigrări din Bucovina (până în 1914)*; 5. *Colonizări, imigrări și deportări (1940–1990)*; 6. *Schimburi etnice: căsătorii mixte, asimilări*); IX. *Sate și orașe (Monografii)*; X. *Personalități cultural și științifice (Monografii)*.

Pentru a analiza acest grandios proiect științific a fost alcătuit și un colectiv, format din 51 de autori și consultanți, la care ar fi trebuit să se adauge alți 15 posibili autori, cu contribuții apreciate la scrierea istoriei Bucovinei. La începutul elaborării acestui proiect, se aprecia că durata elaborării *Enciclopediei Bucovinei* avea să fie mai îndelungată. În această situație, inițiatorii proiectului au propus conducerii Societății pentru Cultură ca să fie alcătuit un consiliu de coordonare al *Enciclopediei*, care ar fi trebuit să realizeze, în cel mai scurt timp, un prim volum (sau volumele): I. *Istoria*, II. *Pământul*, III. *Oamenii*. Autorii proiectului cereau conducerii Societății pentru Cultură să fie alcătuită, în regim de urgență, o lucrare de circa 100–200 pagini, „cu ilustrații și hărți, în limba română și în câteva limbi de circulație internațională, [realizată] în condiții

²⁷ Proiectul *Enciclopediei*, în manuscris, a fost înregistrat la 12 februarie 1991, în comuna Gălănești. Aceasta pentru că acolo se afla, inițial, sediul Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina.

grafice ireproșabile”²⁸. Aceasta urma să fie editată de Fundația Culturală Română și difuzată în străinătate. Pentru coordonarea întregii activități de editare a *Enciclopediei Bucovinei* aveau să fie implicate toate filialele din țară ale Societății pentru Cultură. În același timp s-a propus și înființarea unui comitet alcătuit la propunerea filialelor Societății. Filialele locale ale Societății pentru Cultură trebuiau să propună consultanți științifici pentru fiecare domeniu cuprins în *Enciclopedie*.

Această ambițioasă proiecție a cercetării problemelor Bucovinei, necesară în condițiile prăbușirii Uniunii Sovietice, a schimbării rapide a raportului de forțe pe plan internațional²⁹, nu a putut fi realizată din motive obiective. Una dintre cauzele eșecului acestei inițiative este dată de dimensiunile colectivului ce ar fi trebuit implicat, recrutat și coordonat în proiect, din institute și universități din întreaga țară, la care se adaugă diversele constrângeri, mai ales de natură economică, care au împiedicat materializarea acesteia. În aceste condiții, la înființarea Centrului pentru Studiul Problemelor Bucovinei, acest proiect a devenit o prioritate a activității centrului de cercetări din Rădăuți. În pofida a numeroase demersuri întreprinse pentru realizarea proiectului, în perioada 1992–1994, Centrul de Studii „Bucovina” nu l-a putut materializa. În aceste condiții, pentru a contura individualitatea științifică a centrului de cercetare rădăuțean, conducerea Academiei Române a hotărât editarea unei publicații semestriale, „Analele Bucovinei”, care aborda domeniile de cercetare înscrise în proiectul *Enciclopediei Bucovinei*. Structura acestei publicații, care a ajuns în anul 2007, în al 14-lea an de apariție, reflectă preocupările redacției în acest sens. Structura primului număr al publicației noastre a fost următoarea: *Argument; Editorial; Aniversări; Evocări; Viața culturală, literară și artistică; Demografie, topografie; Folclor, etnografie; Științele naturii; Cărți, reviste și Cronică*³⁰. În numerele următoare se impun și alte rubrici precum: *Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică; Opinii; Documentar și In memoriam*. Publicația „Analele Bucovinei” s-a impus treptat în lumea revistelor de ținută academică, fiind apreciată ca atare în această comunitate pentru ținuta sa științifică. Uneori, răspunzând exigențelor cercetării științifice, precum și relațiilor de parteneriat ale Centrului de Studii „Bucovina” cu institutele similare din Augsburg (Germania) și din Cernăuți (Ucraina), revista „Analele Bucovinei” a publicat materialele conferințelor științifice comune realizate la Rădăuți, în limbile română, germană și ucraineană.

Începând din anul 1996, pentru împlinirea obiectivului de alcătuire a *Enciclopediei Bucovinei*, Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei a început publicarea lucrărilor de referință din domeniul istoriei și culturii Bucovinei, în colecția *Enciclopediei Bucovinei în studii și monografii*. Până la această dată au fost publicate sau se află în curs de editare 25 lucrări. Acestea sunt: Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II, Îngrijirea ediției, studiul introductiv, bibliografia, notele și indicele Ion Popescu Sireteanu, Introducere D. Vatamaniuc, București, Editura Anima, 1996; *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, Ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 1998; Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1755–1861*, Cuvânt înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; Mircea Pahomi, *Biserici și*

²⁸ *Ibidem*, p. 5.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ „Analele Bucovinei”, I, nr. 1, 1994.

schituri ortodoxe românești din Cernăuți. Din istoria Bisericii Ortodoxe române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuți, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, Ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”*. *Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, 1999; *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacici (1788–1789)*, Ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002; *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?* Materiale Conferinței Științifice Internaționale, Rădăuți, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universității, 2002; Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Cuvânt înainte de acad. Gheorghe Platon, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002; Valerian I. Procopciuc, *Sucevița – sat al Obcinilor Bucovinei și gropniță a Movileștilor*, Cuvânt înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Cuvânt de încheiere: Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2003; Petru Bejinariu (coord.), *Familia Isopescu în mișcarea națională din Bucovina*, Cuvânt înainte de prof. univ. dr. D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2004; Petru Bejinariu, *Eugen Botezat și școala de biologie de la Cernăuți*, Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Constantin Toma, m. c. al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005; Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina istorică*, Ediție după manuscrise de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2005; Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare. Integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva național-liberală (1918–1928)*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005; Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuți, Studiu monografic*, Postfață de Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2005; Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII–IX, Ediție îngrijită, note și comentarii de prof. univ. dr. Ioan Caproșu, Indici de nume și de materii de Arcadie Bodale, Prefață de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Postfață de prof. univ. dr. Pavel Țugui, Iași, Editura Taida, 2005–2006; *Bucovineni împotriva comunismului: frații Vasile și George Motrescu*, Ediție îngrijită, note și comentarii de Marian Olaru, Prefață de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Postfață de Vasile I. Schipor, Indice de nume de Rodica Iațencu, Suceava, Editura Universității, 2006; *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia*, I, *Correspondență (1926–1942)*, Ediție, prefață și studiu introductiv de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Notă asupra ediției de Elena Pascaniuc, București, Editura Academiei Române, 2006; Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, Cuvânt înainte: D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, Indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2006; D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, Cuvânt înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, 2006; Teodor Balan, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina. 1925–1877*, Editată după manuscrise de către D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, București, Editura Anima, 2007; Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Studii și documente*, Cuvânt înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române,

Indice de nume de Rodica Iașencu, București, Editura Academiei Române, 2007; Teodor Balan, *Conflictul pentru Tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898–1904*, Ediție îngrijită, note, comentarii și cronologie de Marian Olaru, Cuvânt înainte de prof. univ. dr. Pavel Țugui, București, Editura Academiei Române, 2007; Dimitrie Onciul, *Scrisori despre Bucovina și Transilvania și lexicografice*, Cuvânt înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, Ediție, studiu introductiv, note și comentarii de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2007; Petru Bejinariu, *Constantin N. Hurmuzachi – om de știință și om politic*, Prefață de prof. univ. dr. Constantin Toma, m. c. al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2007.

Privită în mod diacronic, colecția *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii* se adaugă la indicii de calitate ai activității de cercetare științifică întreprinsă la Rădăuți. Totodată, constatăm extraordinara paletă de cercetare și de exprimare științifică aflată în studiile publicate, faptul că lucrările cuprinse în colecție sunt realizate, în imensa lor majoritate, fără rabat de la calitatea scriiturii științifice și a aparatului critic abordat. Dacă ar fi să apreciem, în câteva cuvinte, lucrările cuprinse în colecție, putem să spunem că acestea sunt, în cele mai multe cazuri, lucrări fundamentale pentru cercetarea științifică pe tematica dată. Aceasta pentru că în colecție sunt cuprinse lucrări de: toponimie, descrieri geografice, studii de istorie a provinciei, de istorie locală sau a instituțiilor din Bucovina, mișcări politice, culturale și naționale, partide politice, personalități ale culturii din Bucovina, monografii ale satelor etc.

Confruntat cu nevoia realizării unei ample dezbateri pe problemele culturii și ale istoriei Bucovinei, pentru realizarea unui dialog științific fertil cu specialiști din țară și străinătate, cu bucovinenii răspândiți de istorie prin lume, Centrul de Studii „Bucovina” a organizat, din anul 1993, sesiuni științifice naționale sau internaționale. Acestea au fost organizate sub autoritatea științifică și de prestigiu a Filialei Iași a Academiei Române, care avea o importantă experiență în acest domeniu. „Zilele academice ieșene”, în cadrul cărora și-a desfășurat sesiunile Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei din Rădăuți, s-au impus în viața culturală a așezării și a zonei. La aceste sesiuni, naționale sau internaționale, au participat, cercetătorii rădăuțeni, specialiști din țară și din străinătate, cunoscuți pentru contribuțiile lor în domeniul cultural și istoric. Mentorii noștri au fost întemeietorii institutului sau sprijinatorii direcți ai eforturilor noastre de recuperare a imensului decalaj de informare sau de cercetare pe care l-a creat existența regimului comunist. Aceștia, prin abnegația lor, dată de o adevărată senectute științifică, cu reputația Domniilor lor de specialiști de marcă, au sprijinit direct sau indirect eforturile noastre de afirmare științifică de la marginea actuală a țării care, prin existența sa, amintea de inima fostei Bucovine, detrunchiată de trei ori în istorie. Este cazul să-i reamintim aici pe prof. Vasile Precup, acad. Vladimir Trebici, acad. Gheorghe Platon, acad. Liviu Ionesi, acad. Radu Grigorovici, dr. D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, acad. Cornelia Bodea, dr. Vasile Ghețău, prof. univ. dr. Nicolae Pomohaci ș. a. Tematica sesiunilor a fost următoarea: *Bucovina. Concept geopolitic, istorie și semnificații*, 9–10 octombrie 1993; *Aspecte ale culturii române din Bucovina, 1775–1918*, 15–16 octombrie 1994; *Viața culturală din Bucovina, 1918–1940*, 7 octombrie 1995; *Valori ale civilizației românești din Bucovina în perioada interbelică*, 12–13 octombrie 1996; *Istorie și valori (I)*, 10 octombrie 1997; *Istorie și valori (II)*, 11 octombrie 1998; *Generația Revoluției române de la 1848 și spiritul revoluționar din Bucovina*, 8 octombrie 1999; *Eminescu și Bucovina*, 10 octombrie 2000; *Viața culturală*

și științifică în Bucovina postbelică. Fenomene, direcții, tendințe, 5–6 octombrie 2001; Bucovina istorică. Memoria culturală și procesul de comunizare, 1945–1989, 20–21 septembrie 2002; Strategia de dezvoltare durabilă a Centrului Pentru Studierea Problemelor Bucovinei al Filialei Iași a Academiei Române, septembrie 2003; Simbolistica național- comunistă din România. Cazul Bucovinei istorice, 24 septembrie 2004; Bucovina la intersecția civilizațiilor. 230 de ani de la încorporarea nord-vestului Moldovei în Imperiul Austriac, 12–13 octombrie 2005 și Frontiere și identități în spațiul românesc în epocile modernă și contemporană, 9–10 septembrie 2006.

După cum lesne se poate observa, tematica sesiunilor anuale cu participare internă și internațională se circumscrie preocupărilor de cercetare ale colectivului rădăuțean, precum și evenimentelor culturale care au marcat un an științific sau altul. În ceea ce privește organizarea, cercetătorii rădăuțeni au aplicat la aceste întruniri standardul întâlnirilor internaționale, cu anunțarea din timp a temei, obținerea acordului Filialei Iași a Academiei și al Secției de Istorie a Academiei Române, desfășurarea după un program care să țină cont de specificul fiecărei comunicări, expunerea subiectelor înscrise în program și dezbateri pe marginea acestora. Aceste întruniri, unele dintre ele internaționale, pot fi apreciate ca fiind de ținută științifică necesară, fapt remarcat și de presa cotidiană și cea de specialitate. În acest context, apreciem că sesiunile științifice anuale ale Centrului de Studii „Bucovina” au fost un veritabil prilej de formare pentru studenți, profesori de istorie și de limba și literatura română din plan local, un schimb util de informații științifice cu cercetători din țară și străinătate, cu muzeografi și îndrăgostiții de fenomenul cultural bucovinean.

Ca obiectiv principal al activității sale, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei a trebuit să organizeze, în cursul celor 15 ani de activitate, și trei conferințe științifice internaționale, în parteneriat cu institutele similare de la Augsburg (Germania) și de la Cernăuți. Aceasta deoarece și institutele de cercetări partenere au organizat, la rândul lor, astfel de manifestări. O primă reuniune științifică internațională a fost organizată de către noi între 31 mai și 3 iunie, la Rădăuți, cu o continuare la 5 iunie 1996, la București, în Aula Academiei Române. Aceasta a avut ca temă *Bucovina 1775–1861. Aspecte politice, sociale, culturale, economice și demografice*. Atunci partenerii noștri au putut să prezinte punctele lor de vedere în principalele chestiuni privitoare la istoria și cultura Bucovinei. Era o primă întâlnire pe pământ românesc a institutelor „Bucovina”. Au fost invitate și au participat atunci nume importante ale Centrului de Studii „Bucovina” sau colaboratorii apropiați ai acestuia precum: acad. Vladimir Trebici, acad. Gheorghe Platon, acad. Radu Grigorovici, dr. Dimitrie Vatamaniuc – m. o. al Academiei Române, prof. univ. dr. Mihai Iacobescu. A fost o conferință serios negociată, de la tematică, la intervențiile în plen și mai ales în ce privește modul în care s-au desfășurat dezbaterile. Institutele partenere de la Cernăuți și de la Augsburg au dus și ele nume cu rezonanță precum: Oleg Panciuk, Ortfried Kotzian, Hugo Weczerka, Vladimir Iliescu, Horst Fassel, Jurii Makar, Mihail Saiko, Ihor Jaloba³¹ ș. a. Această reuniune științifică internațională s-a încheiat cu adoptarea unui document comun al conferinței intitulat: *Declarația participanților la Conferința internațională „Bucovina 1775–1862. Aspecte*

³¹ Ion Beldeanu, *Bucovina – șansa modelului cultural de integrare europeană*, în „Analele Bucovinei”, IV, nr. 3, 1997, p. 259. Autorul aprecia că: „La această conferință, delegația română s-a distins prin rolul decisiv în sistematizarea temelor esențiale și fundamentale precum și a aspectelor controversate de natură politică și statală din istoria Bucovinei”.

politice, sociale, culturale și demografice”, ținută la Rădăuți între 31 mai – 3 iunie 1996. Documentul amintit era al doilea de acest tip, după cel adoptat la Cernăuți, în octombrie 1993. Acesta întărea ideea că, prin colaborare, cercetarea științifică internațională poate da rezultate remarcabile, deoarece trebuia înlăturat deficitul determinat de accesul diferențiat al cercetătorilor la sursele istorice privitoare la Bucovina. Sursele istorice privitoare la istoria Bucovinei se află într-o mare dispersie datorată dramaticelor evenimente care au afectat această provincie. Declarația scotea în evidență necesitatea întrunirilor periodice, la un interval de doi ani, la Cernăuți, Rădăuți și Augsburg, a cercetătorilor celor trei institute „Bucovina”, în vederea apropierii punctelor de vedere și realizarea unor publicații comune³². Conferința din 1996, de la Rădăuți, a fost apreciată ca un succes de către toți participanții.

Cea de-a doua conferință internațională s-a organizat între 20–22 septembrie 2000, la Rădăuți, cu tema *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?* La această conferință au participat cercetători, profesori universitari, academicieni, personalități ale culturii din Elveția, Germania, S.U.A, Ucraina și România. La această conferință „a fost remarcată, între pozițiile conferențiarilor, atitudinea cercetătorilor germani, care au prezentat Bucovina ca un model de conviețuire și de integrare europeană”³³. Cu aceeași ocazie, un martor al evenimentelor consemna: „După această sumară, dar foarte cuprinzătoare descriere a bunei organizări și exemplare comunicări între intelectualii grupați în jurul modelului Bucovina, ca model cultural și în jurul Centrului de Studii «Bucovina» – Rădăuți al Academiei Române, ca model instituțional, merită să ne extindem reflecțiile din zona politicilor culturale de integrare europeană a României cu încă o preocupare: cum să facem ca practica acestui institut influent al Academiei Române să devină un model riguros și pentru instituții locale, aflate acum în derivă. Un prim obstacol pare a fi fost înlăturat deja prin însăși existența în Rădăuți a institutului: nu provincialismul este barieră în calea marilor proiecte culturale de integrare europeană”³⁴. Și la această manifestare, cum lesne se poate bănui, organizatorii au ținut să aibă ca reprezentanți pe acad. Radu Grigorovici, acad. Gheorghe Platon, acad. Dimitrie Vatamaniuc, prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, alături de: Oleg Panciuk, Vasil Botușanskji, Rainer Roth, Manfred Reh binder, Serhij Popyk și Oleksandr Dobrzans’kyj.

Lucrările conferințelor au fost tipărite în volume speciale ale „Analelor Bucovinei” sau în colecția *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii* – cum este cazul ultimei sesiuni științifice internaționale menționate, ale cărei lucrări au fost tipărite în limbile română, germană și ucraineană, în anii 1997 și 2002, cu sprijinul Consiliului Județean Suceava, al Primăriei Municipiului Rădăuți și al Casei Germanilor din Est, de la München.

Înființarea Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei s-a făcut în anul 1992, la sfârșitul unui secol în care regimurile totalitare au făcut numeroase victime și au afectat în mod dramatic și destinul provinciei al cărei nume intră și în denumirea instituției de cercetare științifică din Rădăuți. Aceasta explică, dar nu în totalitate, mesajele și speranțele pe care le-au formulat participanții la adunarea festivă a Societății

³² D. Vatamaniuc, *Conferința internațională în problemele Bucovinei*, în „Analele Bucovinei”, IV, nr. 1, 1997, p. 9–12.

³³ *Ibidem*, p. 260.

³⁴ *Ibidem*.

pentru Cultură, de constituire a instituției de cercetare academică din Rădăuți. Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei trebuia să extragă din entuziasmul și idealurile nobile ale fondatorilor principiile de funcționare și de activitate științifică, prin care experiența trecutului avea să fie îndreptar pentru activitatea de reconstrucție a societății democratice românești, pentru viitorul acesteia. Aceasta trebuia să se bazeze pe înțelegere interetnică și interconfesională și toleranță, atuuri ale „modelului bucovinean” invocat în numeroase studii, articole și conferințe științifice.

Dincolo de formulările din hotărârile de guvern sau de întrebările și îndemnurile la mutare în capitala de județ, Suceava, în ciuda previziunilor pesimiste și a provincialismului desuet în care ar fi trebuit să cadă centrul de cercetare științifică de la Rădăuți, echipa constituită în jurul prof. dr. Dimitrie Vatamaniuc avea ca obiectiv rescrierea istoriei acestor locuri cu mijloace științifice³⁵.

Bănuind un anumit formalism și acceptarea de nevoie a mesajului Centrului de Studii „Bucovina” de către autorități, actorii politici și autoritățile administrative ale vremii, interesate însă să-și treacă în contul lor exclusiv realizarea a parteneriatului dintre Suceava și Schwaben, ocultând contribuția Centrului de Studii „Bucovina” și latura științifică a contactelor cu șvabii din Bavaria, acad. Dimitrie Vatamaniuc, directorul institutului rădăuțean sublinia, în 1998, în paginile periodicului „Analele Bucovinei”, că respectiva publicație, al cărei redactor-șef este, acoperă – spre deosebire de alte publicații academice – mai multe domenii de cercetare, cu articole de la literatură și artă, la istorie și științele naturii, aceasta fiind orientată, cu precădere, spre „cercetările monografice, astfel ca acestea să poată fi integrate în *Enciclopedia Bucovinei*”³⁶.

La zece ani de la înființarea Centrului pentru Studiarea Problemelor Bucovinei, instituția de cercetare rădăuțeană a scos un număr special al „Analelor Bucovinei”, care cuprindea editorialele tuturor numerelor de revistă, articole apărute până atunci la rubrica *Opinii* și sumarul acestora de la apariție și până în anul 2002. În concepția realizatorilor, acesta era un veritabil instrument de lucru pentru iubitorii de istorie și de cultură ale Bucovinei, pentru cercetătorii acestui fenomen care s-a constituit la Rădăuți, începând din anul 1992 – o veritabilă școală cultural științifică susținută, în mare măsură, de entuziasmul întemeietorilor, de energiile tinerilor cercetători și de concurența pe care trebuiau să o reprezinte pentru institutele similare din țară și din străinătate. Toate acestea explică, credem noi, în mod suficient, modul în care colectivul de redacție al revistei „Analele Bucovinei” a trecut peste multe dintre problemele care păreau insurmontabile. Acad. Alexandru Zub, referindu-se la acest fenomen, a scris: „La acest deceniu de activitate, Centrul de Studii «Bucovina» (Rădăuți), la originea căruia se află un grup de învățați din partea locului (Radu Grigorovici, Vladimir Trebici, D. Vatamaniuc ș. a.) avea dreptul să prezinte un volum consistent de contribuții definitorii pentru proiect în ansamblu. Mentor i-a fost acad. Radu Grigorovici, care a și luat parte la diverse lucrări menite a fixa temeliile edificiului. Director a fost, până de curând, infatigabilul istoric literar D. Vatamaniuc, care subscrie acum în «Analele Bucovinei» (IX, 202, 2) o substanțială dare de seamă, concepută informativ, dar ca mijloc de stimulare a noilor direcții de cercetare în studiul provinciei, regiunii, culturii locale etc. Regretatului savant Vladimir Trebici îi datorăm schița unei vaste și complexe lucrări de echipă, *Enciclopedia*

³⁵ Dumitru Teodorescu, *op. cit.*, p. 265.

³⁶ Dimitrie Vatamaniuc, *Obiective, opțiuni și realizări*, în „Analele Bucovinei”, V, nr. 1, 1998, p. 191.

Bucovinei, serie în care au apărut mai multe volume de un real interes științific. Legăturile cu partenerii din Augsburg, Bochum, Cernăuți, Varșovia etc. încă se cuvin amintite ca modalități de a extinde cercetarea zonei, asigurând totodată acel spirit interdisciplinar și multicultural caracteristic unui asemenea proiect³⁷. În încheierea rândurilor dedicate numărului aniversar din 2002 al „Analelor Bucovinei”, acad. Alexandru Zub, șeful Secției de Istorie a Academiei Române, consemna următoarele: „Se poate remarca, în ansamblu, preocuparea echipei de la Rădăuți de a informa pe cei interesați asupra chestiunilor ce se pun azi cu privire la acea parte din Țara de Sus care, după ocupația habsburgică, s-a numit Bucovina. De unde panșantul istoriografic al multor autori, chiar și atunci când vin din alte domenii. Unele texte sunt pregnant polemice, însă cu măsură, cu respect pentru preopinent și cu interes real pentru stabilirea adevărului”³⁸.

Pentru împlinirea obiectivelor sale, Centrul de Studii „Bucovina” dispune de o bibliotecă proprie care s-a constituit pe fondul de carte și de periodice germane și românești al Bibliotecii profesorilor (Lehrerbibliothek), de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi”. Astăzi biblioteca Centrului are un fond de carte de 12715 de unități de bibliotecă, care a sporit prin donații, sponsorizări și achiziții. Mulțumită bunăvoinței donatorilor săi generoși, s-au constituit fonduri de documentare și de carte precum: Fondul documentar „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, Fondul documentar „Dragoș Luchian”, Fondul documentar „Doctor Valerian Găină” și Fondul documentar „Eugen Pohonțiu – Dr. Gheorghe Radu”. În anul 2003, din depozitul aflat la Ateneul „Mihai Eminescu” din Gălănești al Bibliotecii Filialei Iași a Academiei Române, au fost aduse 15 colecții de periodice și 682 cărți, toate referitoare la comunism. Au fost transferate: „L’U.R.S.S. en construction” (1949), „Sovietski Soiuz” (1950, 1952, 1954–1956), „Lupta Moldovei” (1951–1952, 1958), „Bolshevik” (1952), „Comunist” (1952–1953), „L’Union Sovitique” (1952–1957; 1959–1971), „Ogonek” (1954–1957; 1962–1964; 1966–1969; 1971), „Komunist” (1954–1962), „Timpuri noi” (1957–1963), „Probleme ale păcii și socialismului” (1959–1974), „Le Lettre Francaises” (1957–1958; 1960–1964; 1968–1972), „Probleme de etică” (1960), „Agerpress” (1960–1961), „Era socialistă” (1972–1986), „Munca de partid” (1974, 1976–1989). Alături de aceste publicații au fost aduse lucrări ale liderilor comuniști din epocă, diverse statute, directive ale congreselor, rezoluții, programe, dări de seamă, constituții ale țărilor comuniste, cuvântări etc. Biblioteca Institutului Bucovina este o instituție publică și se adresează unui public specializat format din cercetători, studenți, intelectuali din zona Rădăuți, din țară și din străinătate.

Înainte de încheierea se cuvine să menționăm faptul că Institutul „Bucovina”, pe atunci Centrul Pentru Studiarea Problemelor Bucovinei, a participat alături de institutele „Bucovina” din Cernăuți și Augsburg la desfășurarea Proiectului *Eurodreik Augsburg – Cernăuți – Suceava*. Acesta s-a desfășurat între 1995 și 1997, ca un proiect intercultural de cunoaștere și relaționare între tinerii dintre cele trei regiuni menționate în titlul proiectului. Reuniunile din proiect s-au desfășurat pe rând în Germania, la Augsburg, în Ucraina, la Cernăuți și în România, la Rădăuți și Suceava. Proiectul Eurodreik, a anticipat în timp legăturile culturale și științifice existente între originarii din Bucovina stabiliți în Germania, districtul Schwaben și locuitorii ținuturilor fostei Bucovine.

³⁷ Alexandru Zub, „Analele Bucovinei”, IX, 2002, 2, p. 313–619, în „Anuarul Institutului de istorie «A. D. Xenopol»”, XLII, Iași, Editura Academiei Române, 2005, p. 799.

³⁸ *Ibidem*, p. 800.

Înființat ca urmare a inițiativei generoase a Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina, având ca bază scrierile oamenilor de cultură din perioada interbelică și de dinaintea Primului Război Mondial, cele scrise în țară, și mai ales la Suceava, în perioada regimului comunist, în „Anuarul Muzeului Județean – Suceava”, fructificând nostalgia a multe mii de români, ucraineni, germani, evrei, polonezi, armeni ș. a. după acest ținut întregit, Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei a devenit o instituție cu alcătuire organică, implicată activ în culturalitatea unei provincii care refuză „centrismul” sufocant al capitalei. În același timp, instituția rădăuțeană a fost și este puntea de legătură spre Europa și comunitățile bucovinene din exil sau din diasporă, profitând de bogata tradiție istorică a provinciei. Activitatea științifică și publicistică a instituției rădăuțene, având ca pivoți publicația „Analele Bucovinei” și „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, împreună cu reuniunile științifice interne și internaționale, evidențiază eficiența managerială a unui proiect științific ce se desfășoară la marginea de azi a Țării, fără complexe, rabat de calitate și în ciuda a numeroase adversități ce țin de conjuncturalul tranziției, în care valorile materiale sau banii par stăpânii atotputernici ai zilei. Toate acestea ne fac să credem că Institutul „Bucovina” este printre cele mai eficiente și mai prestigioase instituții din câte există pe teritoriul acestei zone și în județ.

Dr. Olaru Marian